

Osaamisen ennakointifoorumin ennakoinnin perusprosessin koulutuksen kehittämisehdotusten koonti 4.4.2019

Osaamisen ennakointifoorumin ehdotukset koulutuksen kehittämiseen – osaavan työvoiman riittävän saatavuuden turvaaminen, koulutuksen osuva ja oikea-aikainen osaamirakenteen murrokseen vastaaminen ja jatkuvan oppimisen reformin toteuttaminen

Osaamisen ennakointifoorumin helmikuussa 2019 järjestettyjen työpajojen tulosten mukaan koulutuksen kehittämisen tärkeimmiksi kärjiksi muodostuvat 2020-luvulla

- 1) osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen
- 2) osaamirakenteen muutoksiin vastaaminen koulutus- ja tutkintojärjestelmää kehittämällä
- 3) jatkuvan oppimisen reformin toteuttaminen.

Seuraavana esitellään tiivistetysti Osaamisen ennakointifoorumin ennakointiryhmien TOP 5 koulutuksen kehittämisehdotukset, jotka toistuvat eniten ennakointiryhmien työpajatyöskentelyn yhteisinä teemoina (kuvio 1). Yksityiskohtaisemmat tulokset ennakointiryhmä- ja toimialaryhmäkohtaisista koulutuksen kehittämistarpeista ja ratkaisuehdotuksista raportoidaan myöhemmässä vaiheessa tänä vuonna.

Ehdotus 1. Osaavan työvoiman saatavuushaasteita ovat erityisesti tutkintojen vastaamattomuus työelämän tarpeisiin, eläkepoistuman mittaluokka, kausityövoimaa koskevat haasteet, tiettyjen alojen vetovoima ja osaajien alueelliset kapeikot. Työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaantohaasteita tunnistettiin muun muassa paperin ja sahatavaran valmistuksessa, prosessiteollisuudessa, kuljetusalalla ja sosiaali- ja terveyspalveluissa. Jatkossa tarvitaan esimerkiksi koulutuspaikkojen uudelleensuuntaamista työvoimakysynnän mukaisesti, läpäisyn tehostamista ja muunto- ja täydennyskoulutuksen tarjonnan laajentamista osaamisen kapeikkoaloille. Jatkossa on lisättävä myös modulaarisia koulutusrakenteita, vaihtoehtoisia opintopolkuja, tutkintojen sisältöjen työelämälähtöisyyden vahvistamista sekä uusia koulutuskonsepteja ja -tuotteita lisäämään työvoimakysyntää vastaavaa koulutustarjontaa.

Kohtaannon parantamiseksi tarvitaan myös osuvampaa työvoima-, koulutus- ja osaamistarpeiden ennakointia opetushallinnon, koulutuksen tarjoajien ja työelämän yhteistyönä. Tämä tarkoittaa toisaalta nykyistä strategisempaa suunnittelua, joka vastaa työvoimakysyntää ja tulevien ikäluokkien kokoa. Lisäksi on tarjottava, päivitettävä ja jaettava koko ajan ajantasaista tietoa työmarkkinoiden työvoimatarpeista alueellisesti ja paikallisesti. Käytännön ennakointityössä tulee huomioida myös pienempien erityisalojen tarkastelut sekä toimiala, ammatti- ja koulutusluokituksiin liittyvät haasteet.

Ehdotus 2. Osaamirakenteen murrokset haastavat koulutuksen sisältöjen jatkuvaan uudistamiseen. Tästä seuraa koulutuksen kehittämishaasteita erityisesti terveyspalveluissa, yhdyskuntateknisissä palveluissa ja jätehuollossa, metsätaloudessa, kaupan alalla sekä sähkö- ja elektronisten laitteiden valmistuksessa. Koulutussisällöissä tarvitaan paitsi alakohtaisten sisältöjen kehittämistä myös innovatiivisuuden ja luovuuden tukemista kaikilla koulutusasteilla, metaosaamisten muutosten tunnistamista sekä aloja ylittävien osaamiskokonaisuuksien sisällyttämistä tutkintoihin (esimerkiksi teknologia, energia-ala ja liikkuminen). Kaiken kaikkiaan tarvitaan täydentävää ja rinnakkaista osaamista sekä syvällisempää yrittäjyysosaamista. Nämä rinnakkaisosaamiset parantavat työllistymistä ja ansaintamahdollisuuksia koko työuran ajan. Tätä tarvetta tukemaan tarvitaan monialaisia oppimispolkuja, esimerkiksi modulaarisia tutkintoja, yli koulutusalojen ja -asteiden.

Ehdotus 3. Jatkuvan oppimisen mahdollisuudet tulee ulottaa kaikille väestönryhmille työmarkkina-asemasta, taustakoulutuksesta, varallisuudesta, iästä tai muista taustatekijöistä riippumatta. Suomessa tarvitaan seuraavalla hallituskaudella jatkuvan oppimisen kokonaisuudistus (ml. rahoitusjärjestelmä). Jatkuvan oppimisen haasteet kytkeytyvät kaikkiin yksilöiden oppimispolun eri vaiheisiin varhaiskasvatuksesta lisä- ja täydennyskoulutukseen sekä erilaisten oppimisympäristöjen hyödyntämiseen. Työntekijöiden ja opiskelijoiden

Osaamisen ennakointifoorumin ennakoinnin perusprosessin koulutuksen kehittämisehdotusten koonti 4.4.2019

nouseminen osaamisen portaita pitkin koulutusasteelta toiselle ei toteudu riittävän hyvin. Erityisesti työmarkkinoiden digitalisaation, robotisaation ja automatisaation vahvistumisesta seuraa merkittäviä osaamisen ylläpitämiseen, laajentamiseen ja jopa uudistamiseen liittyviä haasteita, jotka voivat liittyä esimerkiksi urapolulla etenemiseen tai ammatinvaihtotilanteisiin. Tällaisiin tilanteisiin tarvitaan osin uudenlaisia lisä-, täydennys- ja muutoskoulutuksen vaihtoehtoja ja niitä tukevia informaatio-ohjauksen välineitä.

Tarvetta on lisätä erityisesti täydennyskoulutukseen osallistumista erityisesti pk- ja mikroyrityksissä ja koulutuksen kehittämistä yhteistyössä työelämätoimijoiden kanssa. Täydennyskoulutuksessa tulee vahvistaa työelämälähtöistä ja moduuliperusteista koulutustarjontaa. Olennaista on osaamislähtöisyys, jolloin esimerkiksi koko tutkinnon suorittaminen kerralla ei ole aina tarkoituksenmukaisin vaihtoehto. Jatkuvan oppimisen tulee sisältää paitsi työelämässä tarvittavan osaamisen kehittäminen myös yleissivistävän oppimisen ulottuvuus.

Jatkuvan oppimisen yhtenä keskeisenä periaatteena tulee myös olla, että erilaiset oppimistarpeet ja lähtökohdat sekä kyvyt ja opiskelutaidot otetaan huomioon yhdenvertaisesti. Osaamisen kehittämistä edistäviä ohjauspalveluja tarvitaan niin työvoiman eri osiin (työlliset, työttömät, työvoiman ulkopuolella olevat) kuin myös työnantajille. Opintoihin hakeutumisen tutkinnon osiin tai yksittäisiin opintokokonaisuuksiin pitäisi olla joustavampaa ja mahdollistaa yksilöllisemmät ratkaisut. Tulevaisuudessa tulisi kehittää myös muun muassa tekoälypohjaisia täydennyskoulutus-tarvekartoitusjärjestelmiä. Osaamista tulee voida lisäksi dokumentoida tai todentaa muutoinkin kuin tutkintotodistuksilla, esimerkiksi jokaisen kansalaisen omalla osaamisportfoliolla.

Jatkuvan oppimisen toteuttamiseksi ei ole vielä rahoitusmallia, jonka perustana olisi kolmikantajärjestelmä. Yrityksiä ja organisaatioita on tuettava yksilöiden kouluttamisessa, jotta jatkuva osaamisen kehittäminen on mahdollista. Yhteiskunnan tarjoaman rahoituksen tulisi seurata ihmistä, jolloin kukin voisi joustavasti valita, mitä, missä ja milloin opiskelee. Resursseja tulisi siirtää tutkintokoulutuksesta täydennyskoulutukseen. Tämä edellyttäisi yksityiskohtaisempia jatkuvan oppimisen rahoitusperustan ratkaisuja. Vaihtoehtoina voisivat olla esimerkiksi seuraavat:

- Subjektiiiviseen oikeuteen perustuva koulutuspankkirahasto karttuisi henkilön työuran varrella, ja sen varoilla henkilö voisi halutessaan opiskella ja irtautua töistä opiskelemaan ja kehittämään ammattitaitoaan.
- Työntekijöiden, työnantajien ja valtion yhdessä kustantama osaamistili tai -seteli kannustaisi jatkuvaan oppimiseen, ja sitä voisi käyttää joustavasti oman osaamisen kehittämiseen tutkinnon suorittamisen jälkeen.
- Käyttöön tulisi ottaa palkkamalli, jossa osa palkkauksesta voisi olla hyödynnettävissä koulutukseen.
- Osaamisen kartuttaminen voisi olla osa työsuhde-etuja.
- Työntekijöiden kouluttamisen tulisi olla kannustavaa toimintaa. Tästä voisi seurata verotuksellinen etu niille työnantajille, jotka kannustaisivat työntekijöitä osaamisen kehittämiseen.

Kaiken kaikkiaan jatkuvan oppimisen toteutumiseksi on löydettävä uudenlaisia kannustinmahdollisuuksia sekä yksilöille että yhteisöille. Tärkeää on myös, että jatkuvan oppimisen kannustimet ovat houkuttelevia erityisesti koulutuksen ali-edustetuille osallistujaryhmille. Kaikille väestöryhmille tulee turvata mahdollisuudet osallistua erikoistumis-, jatko- ja täydennyskoulutuksiin kohtuullisin kustannuksin.

Ehdotus 4. Digitaalisten hallintaa tulee vahvistaa kaikissa oppimispolun vaiheissa. Digiosaajien tarve kasvaa kaikilla toimialoilla, myös palvelualoilla ja muilla perinteisesti vähän teknologiaa hyödyntäneillä aloilla (esimerkiksi kulttuurialalla). Digitaaliset kytkeytyvät tulevaisuudessa yhä tiiviimmin osaksi perinteisiä geneerisiä osaamisia. Tarve lisääntyy esimerkiksi digitaalisten palveluiden suunnittelussa, koodauksessa ja data-analytiikassa. Työtehtävien digitalisoituminen edellyttää erityisesti korkeakoulutuksesta valmistuvien digiosaajien määrän kasvattamista ja matemaattis-luonnontieteellisten ja teknologiataitojen (STEM-osaaminen) vahvistamista oppimispolun eri vaiheisiin. Teknologiakasvatusta on tarpeen lisätä muun muassa perusasteen ja toisen asteen koulutusten opetussuunnitelman perusteisiin, tuntikehyksiin ja oppimateriaaleihin. Lisäksi teknistieteellisten ja opettajakoulutusta tarjoavien yliopistojen yhteistyötä tulisi tiivistää.

Osaamisen ennakoitifoorumin ennakoinnin perusprosessin koulutuksen kehittämisehdotusten koonti 4.4.2019

Digitalisaatio muuttaa myös osaamisen hankkimisen tapoja. Osaamista kerrytetään tulevaisuudessa yhä useammasta lähteestä, kuten työelämässä, arjessa, harrastuksissa ja verkossa. Myös yksityisen ja kolmannen sektorin sekä kansainväliset koulutustoimijat kasvattavat tulevaisuudessa merkitystään. Lisäksi digitaaliset ratkaisut tarjoavat uudenlaisia mahdollisuuksia tunnistaa ja tunnustaa osaamista.

Ehdotus 5. Työvoimapula-alojen vetovoimaa tulee parantaa esimerkiksi mielikuvamarkkinointia vahvistamalla. Ammattialoja koskevilla väärillä mielikuvilla on myös usein vahva vaikutus työvoimatarjonnan määrään. Esimerkiksi metsälalalla, kaupan alalla, matkailussa ja prosessiteollisuudessa on tunnistettu merkittäviä haasteita työtehtäviä vastaavissa mielikuvissa. Tärkeää olisikin panostaa erityisesti työvoimapula-alojen mielikuvamarkkinointiin ja alojen imagon nostamiseen. Esimerkiksi julkisuuden henkilöiden ura- ja koulutuspolkutarinoita voitaisiin tuoda enemmän esille. Kohderyhminä tulisi olla erityisesti työtä, koulutus- tai harjoittelupaikkaa ilman olevat nuoret, työttömät ja uranvaihtoa harkitsevat työlliset. Myös opinto-ohjaajille tulisi välittää enemmän ennakoititietoa työllistävästä aloista ja urapolkuja tukevista kouluttautumismahdollisuuksista.

KUVIO 1. Osaamisen ennakoitifoorumin ennakoitiryhmien koulutuksen kehittämisehdotusten teemat (N = 214).